

ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน : การพัฒนาที่ยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษา
LEARNING RESOURCES CENTER : THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF
HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

นเรนทร์ แก้วใหญ่ *

บทคัดย่อ

การพัฒนาที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 มีเป้าหมายสร้างสังคมที่มีความสุข ยุติธรรม สนับสนุนนวัตกรรมที่จะทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทุกสภาพที่จะเกิดขึ้นในโลก สังคมของชุมชนจะเป็นสังคมที่เท่าเทียม มีผู้นำชุมชนที่เป็นที่พึ่งของส่วนรวม โดยสมาชิกในชุมชนมีการเรียนรู้ตลอดเวลา มีความรักและเข้าใจปัญหาและบริบทของชุมชน ร่วมมือกันนำพาและพัฒนาชุมชนให้เจริญงอกงามต่อไปในทุกสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงของโลก รัฐบาลไทยสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้สถานศึกษาเป็นองค์กรสำคัญในการสร้างสมาชิกในชุมชน นโยบายด้านการศึกษา ที่ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามหลักการที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ สนับสนุนให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทำงานกับผู้อื่นได้ และปลูกฝังให้รักและเข้าใจชุมชน มองเห็นคุณค่าและปัญหาของชุมชน และพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนให้รอดพ้นจากสภาพปัญหาต่าง ๆ เพื่อความยั่งยืนของชุมชน โดยสถาบันอุดมศึกษาเป็นสถานศึกษาที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะผลิตบัณฑิตเข้าสู่สังคมโดยตรง การจัดการเรียนการสอนจึงต้องเรียนรู้แบบคู่ขนานระหว่างความรู้ด้านวิชาการที่เป็นสากลและความรู้ท้องถิ่นในชุมชน ดังนั้นการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษาต้องอาศัยชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้ของนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษาควรให้ความสำคัญกับชุมชนที่ใกล้ชิดนำมาพัฒนาร่วมกันพัฒนาเป็นหลักสูตรการศึกษา เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณลักษณะที่สมบูรณ์ต่อการเข้าเป็นสมาชิกของชุมชน ทุกสถาบันอุดมศึกษามีชุมชนที่ใกล้ชิดซึ่งแต่ละชุมชนประกอบด้วยแหล่งการเรียนรู้มากมายที่สามารถประยุกต์ให้เข้ากับหลักสูตรการเรียนรู้แบบคู่ขนานดังกล่าวได้ สถาบันอุดมศึกษาจึงควรที่จะเป็นผู้รวบรวม บริหารจัดการ สนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ทั้งหลายในชุมชนที่ใกล้ชิดตน ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษาจะเกิดได้อย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อสถาบันอุดมศึกษาเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของแหล่งการเรียนรู้ทั้งหลายในชุมชน

คำสำคัญ : ชุมชน แหล่งการเรียนรู้ การพัฒนาที่ยั่งยืน

* ผู้ช่วยผู้อำนวยการ สำนักวิจัยและพัฒนา วิทยาลัยเซาธ์อีสท์บางกอก, e-mail : rain16@hotmail.co.th

Abstract

The sustainable development goals in the 21st century are happiness, peaceful and justice society which supported innovation for human being in changing world. There will be equality in society, the leaders should be dependable and members in society should have life-long learning, they should understand their problems and their social context, and cooperate to develop their society for the future. Thai government supported sustainability through educational institutions. Educational policies aim to support life-long learning, student-centered, body of knowledge, self-developed, learning activities, understanding values and problems of their community. Higher education institutions are very important because their products are graduates. Therefore, the learning process should have both academic knowledge and local knowledge. Then higher education institutions should use the local community as their learning resources center in order to promote the sustainable. Higher education institutions should collect, manage and support the community learning resources center. Then the higher education institutions or the universities should become the center of learning resources for the higher education institutions sustainability.

Keywords : Society, Learning resources, Sustainable development

บทนำ

จากการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเครือข่ายมหาวิทยาลัยยั่งยืน (Sustainable University Network of Thailand : Sun Thailand) เมื่อ 14 สิงหาคม พ.ศ.2558 โดยมีศาสตราจารย์คลินิก นพ.อุดม คชินทร อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล พร้อมด้วยอธิการบดีสถาบันอุดมศึกษาจำนวน 15 สถาบัน ประกอบด้วย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ทำให้สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งของประเทศไทย มีการตื่นตัวปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการเพื่อมุ่งสู่ความยั่งยืน ทั้งในด้านการนำองค์กรและการเรียนการสอน ที่ถูกปรับเปลี่ยนให้เกี่ยวข้องกับคำว่า “ความยั่งยืน (Sustainability)” ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องและรองรับสถานการณ์การพัฒนาสู่ความยั่งยืนขององค์กรทั้งหลายในศตวรรษที่ 21 นี้ จึงเป็นสิ่งที่ควรศึกษาว่าเหตุใดความยั่งยืนจึงเข้ามามีบทบาทกับทุกองค์กร และสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตเข้าสู่ชุมชนโดยตรงควรมีแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมอย่างไร จึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษา

การพัฒนาสู่ความยั่งยืน

กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ในช่วงก่อนศตวรรษที่ 21 หรือกว่า 4 ทศวรรษที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาในด้านอุตสาหกรรม และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ส่งผลให้เกิดผลกระทบและความเสียหายต่อทรัพยากรโลกเป็นอย่างมาก เห็นได้ชัดเจนในทุกวันนี้ ได้แก่ การมีสถานะที่ไม่แน่นอนของภูมิอากาศ เหตุการณ์เอลนีโญ ต่าง ๆ ล้วนเป็นผลจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในอดีตที่มีการใช้ทรัพยากรทุกประเภทจำนวนมากมายมหาศาล เพื่อการอุตสาหกรรม และเพื่อการคิดค้นประดิษฐ์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เหล่านี้ล้วนทำให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม รวมทั้งบั่นทอนชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืช นอกเหนือจากนี้การพัฒนาอุตสาหกรรมซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศ ที่เน้นมุ่งไปที่อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้สร้างปัญหาให้กับระบบคุณธรรมและจริยธรรมของประชากรในประเทศ ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชากร และทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่นเดิมอย่างมาก ดังนั้น จากผลประชุมองค์การสหประชาชาติในปี พ.ศ.2543 ที่มหานครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จำนวน 189 ประเทศจึงรวมตัวตั้งเป้าหมายการพัฒนาของทั้งระดับชาติและระดับสากลที่ทุกประเทศจะดำเนินการ

ร่วมกันเรียกว่าเป้าหมายการพัฒนาโลกเพื่อความยั่งยืน (The Global Goals for Sustainable Development) ประกอบด้วยเป้าหมายหลัก 17 เป้าหมาย ได้แก่

เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจนในทุกรูปแบบ ทุกที่ (No Poverty)

เป้าหมายที่ 2 ขจัดความหิวโหย บรรลุเป้าหมายความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการที่ดีขึ้น และส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน (No Hunger)

เป้าหมายที่ 3 ทำให้แน่ใจถึงการมีสุขภาพะในการดำรงชีวิต และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในทุกช่วงอายุ (Good Health)

เป้าหมายที่ 4 ทำให้แน่ใจถึงการได้รับการศึกษาที่ได้คุณภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง และส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกคน (Quality Education)

เป้าหมายที่ 5 บรรลุถึงความเท่าเทียมทางเพศ และเสริมสร้างพลังให้แก่สตรีและเด็กหญิงทุกคน (Gender Equality)

เป้าหมายที่ 6 ทำให้แน่ใจว่าเรื่องน้ำและการสุขาภิบาลได้รับการจัดการอย่างยั่งยืน และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน (Clean Water and Sanitation)

เป้าหมายที่ 7 ทำให้แน่ใจว่าทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานที่ทันสมัย ยั่งยืน เชื่อถือได้ ตามกำลังซื้อของตน (Renewable Energy)

เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและทั่วถึงให้เป็นไปอย่างยั่งยืน ส่งเสริมศักยภาพการมีงานทำและการจ้างงานเต็มที่ และงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน (Good Jobs and Economic Growth)

เป้าหมายที่ 9 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการปรับตัวให้เป็นอุตสาหกรรมอย่างยั่งยืนและทั่วถึง และสนับสนุนนวัตกรรม (Innovation and Infrastructure)

เป้าหมายที่ 10 ลดความเหลื่อมล้ำทั้งภายในและระหว่างประเทศ (Reduced Inequalities)

เป้าหมายที่ 11 ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัย ทั่วถึง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและยั่งยืน (Sustainable Cites and Communities)

เป้าหมายที่ 12 ทำให้แน่ใจถึงการมีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน (Responsible Consumption)

เป้าหมายที่ 13 ดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น (Climate Action)

เป้าหมายที่ 14 อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้เป็นไปอย่างยั่งยืน (Life Below Water)

เป้าหมายที่ 15 พืชพันธุ์ ปุรณะ และส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืนของระบบนิเวศบนบก จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้กับการแปรสภาพเป็นทะเลทราย หยุดยั้งและฟื้นฟูความเสื่อมโทรมของที่ดิน และหยุดยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ (Life on Land)

เป้าหมายที่ 16 ส่งเสริมให้สังคมมีความเป็นปกติสุข ไม่แบ่งแยก เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีการเข้าถึงความยุติธรรมโดยถ้วนหน้า และสร้างให้เกิดสถาบันอันเป็นที่พึงของส่วนรวม มีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับในทุกระดับ (Peace and Justice)

เป้าหมายที่ 17 เสริมสร้างความเข้มแข็งในวิธีการปฏิบัติให้เกิดผล และสร้างพลังแห่งการเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระดับสากลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Partnerships for the Goals)

รูปที่ 1 The Gobar Goals for Sustainable Development

ที่มา : <http://www.globalgoals.org>

การดำเนินการของการพัฒนาโลกเพื่อความยั่งยืน เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 เป็นต้นมา เมื่อถึงสิ้นปี พ.ศ.2558 เป้าหมายที่ดำเนินการไปแล้วได้แก่ 8 เป้าหมายแรก เรียก 8 เป้าหมายแรก ว่า เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDGs : Millennium Development Goals) ซึ่งสิ้นสุดลงในปี พ.ศ.2558 แล้ว ดังนั้นเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของการพัฒนา องค์การสหประชาชาติได้มีการประชุม สมัชชาสหประชาชาติสมัยสามัญ ครั้งที่ 70 (The 70th session of the United Nations General Assembly) เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ.2558 ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วยประเทศสมาชิก 193 ประเทศ ซึ่งได้ใช้เวทีการประชุมนี้เป็น การประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Summit) ร่วมกันกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs : Sustainable Development Goals) ซึ่งได้แก่เป้าหมายที่ 9-17 และใช้เป็นทิศทางการพัฒนาตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน ปี พ.ศ.2558 และกำหนดสิ้นสุดเดือนสิงหาคม พ.ศ.2573 (ค.ศ.2030) รวมเป็นระยะเวลา 15 ปี หรือเรียกว่า วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2030 (The 2030 Agenda for Sustainable Development) โดยทุกประเทศใช้เป้าหมายการพัฒนาแบบเดียวกันคือ “การพัฒนา

ที่ยั่งยืน (Sustainable Development)” โดยมุ่งสร้างให้เกิดดุลยภาพขององค์ประกอบพื้นฐานในมิติสำคัญ 3 มิติ ได้แก่ มิติเชิงเศรษฐกิจ (Economic) มิติเชิงสิ่งแวดล้อม (Ecology) และมิติเชิงสังคม (Social) ซึ่งเป็น 3 มิติที่มีความสัมพันธ์กันและแบ่งแยกมิได้

ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

“ความยั่งยืน” (Sustainable) มีความหมายได้ในหลายมิติ เช่น ในมิติของทรัพยากรธรรมชาติ ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ความยั่งยืนของความสามารถในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อความยั่งยืนในการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ ในมิติของความยั่งยืนของบุคลากรในองค์กร อาจหมายถึง การรักษาทุนมนุษย์ในองค์กร และอาจหมายถึงการพัฒนาบุคลากรเพื่อให้สามารถทำงานขององค์กรไปได้ทุกสถานการณ์ได้เช่นกัน ในมิติของเศรษฐศาสตร์ ความยั่งยืนทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึงการพัฒนาเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อนำไปสู่การบริโภคต่อหัวของประชากรในระยะยาวอย่างไม่ขาดแคลนหรืออย่างน้อยไม่ลดลงในระยะยาว ขณะเดียวกันในมิติของสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนในมิติของสิ่งแวดล้อมหมายถึงสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่เกิดขึ้น เห็นได้จากการที่เมืองค์กรต่าง ๆ เรียกร้องให้ประชาชนในโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือยวัสดุ ไปสู่การดำรงชีพที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จัดเป็นความยั่งยืนในมิติของสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คือ การพัฒนาทุก ๆ กระบวนการขององค์กรเพื่อให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs : Sustainable Development Goals) หมายถึงเป้าหมาย 9 เป้าหมายหลักของเป้าหมายการพัฒนาโลก ที่เริ่มมาตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ.2558 เป็นการพัฒนามุ่งสร้างสังคมที่มีความสุข ยุติธรรมเท่าเทียมกัน มีชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่พึงของส่วนรวม ให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ยั่งยืน พร้อมต่อการร่วมมือในระดับสากล และพร้อมรับมือกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในโลก ซึ่งหมายถึงการที่ทุกประเทศในโลกหรือทุกสังคมมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ตลอดจนมีการสนับสนุนนวัตกรรม ที่จะทำให้นุรักษ์ดำรงอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทุกสภาพภูมิอากาศที่จะเกิดขึ้น มีการอนุรักษ์และพิทักษ์ทรัพยากร ซึ่งรวมถึง ทะเล มหาสมุทร และระบบนิเวศต่าง ๆ มีการส่งเสริมการอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ความหมายของ การพัฒนาที่ยั่งยืน มีผู้ให้ความหมายหลายแนวคิด ดังเช่นแนวคิดต่อไปนี้

แนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2541) ได้อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือมีดุลยภาพ (Balance) หรือพูดอีกนัยหนึ่ง การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

แนวคิดของ Barbier (2000) อธิบายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการบรรลุเป้าหมายทั้งสามองค์ประกอบนี้ให้ได้ดีที่สุด และโดยที่สังคมไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่สูงสุดในทุกส่วนประกอบได้ จึงจำเป็นต้องยอมลดเป้าหมายในบางองค์ประกอบ เพื่อให้เป้าหมายในองค์ประกอบอื่นเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดลำดับความสำคัญระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ว่าจะให้องค์ประกอบใดมีลำดับความสำคัญที่สูงกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ถ้าให้ลำดับความสำคัญทางด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอันดับแรก ก็อาจต้องชดเชยด้วยการให้เป้าหมายทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมลดลง

ดังนั้น สรุปว่าพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึงการจัดการแบบองค์รวมที่ไม่ส่งผลกระทบในทางลบต่อการพัฒนาในอนาคต เป็นการมุ่งให้เกิดความสมดุลสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยพิจารณาอย่างครบถ้วน 3 องค์ประกอบ คือ มีการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคมและมีการปกป้องสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งหมายถึงรวมการพัฒนาทั้งบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน

การพัฒนาที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษา

1. ทิศทางของการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21

จากการเสวนาในหัวข้อ “จากโลกสู่ไทย ทิศทางใหม่ของการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21” วันที่ 25 มีนาคม 2558 สรุปว่า ในศตวรรษที่ 21 สถานการณ์โลกมีความแตกต่างจากศตวรรษที่ 20 และ 19 โดยมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น 4 อย่าง การเปลี่ยนแปลงอันดับแรก คือ โลกได้เข้าสู่สังคมที่เรียกว่า “สังคมความรู้” (Knowledge Based Society) หรือ “สังคมที่ปรับเปลี่ยนไปสู่การใช้ความรู้” (Post Industrial Society) โดยการนำและขับเคลื่อนองค์กรทุกด้านจะเป็นการใช้ความรู้มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงส่วนที่สอง คือ เทคโนโลยีเข้ามาทำหน้าที่แทนในงานที่ซ้ำซาก การเปลี่ยนแปลงส่วนที่สาม คือ โครงสร้างทุกองค์กรมีลักษณะเป็นแนวราบมากขึ้น เพราะการสื่อสารที่รวดเร็วมากขึ้นกว่าการสื่อสารของยุคเดิม ทำให้การสื่อสารในองค์กรได้แก่ นโยบาย การสั่งการ การรับปฏิบัติเป็นไปด้วยความรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงส่วนที่สี่ คือ องค์กรต่าง ๆ มีการเชื่อมกันมากขึ้น มีการแข่งขันระดับโลกมากขึ้น ดังนั้นบุคลากรที่เข้าสู่สังคมต้องได้รับการศึกษาที่มีรูปแบบการเรียนรู้ต่างจากเดิม ระบบการศึกษาจึงต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริง การจัดการศึกษาจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเสมอตามการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม การจัดการศึกษาจึงกระทำเพื่อผลิตคนที่มีคุณภาพ มีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกแห่งศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 และมีความสามารถปรับตัวและชุมชนให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงด้วย เหตุนี้การศึกษาจึงถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยสังคมในศตวรรษที่ 21 ให้ความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในชุมชน มีพื้นฐานความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน นำพาชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทุกสถานการณ์ สถาบันการศึกษายุคนี้จึงต้องเชื่อมโยงกับแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อนำคุณสมบัติของชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา เพราะชุมชนเป็นที่ที่บัณฑิตต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการนำพาสังคมตามความคาดหวังของสังคมในยุคปัจจุบัน โดยยึดหลัก

การศึกษาตลอดชีวิตที่เน้นผู้เรียนทุกคนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับกระแสโลกดังกล่าวยู่แล้ว โดยมีความมุ่งหมายและหลักการ เพื่อปฏิรูปการศึกษาของชาติ โดยมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 มาตรา 27 กำหนดให้ การจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ มาตรา 29 ในพระราชบัญญัติดังกล่าว กำหนดให้มีความร่วมมือกับบุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กรในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา และสถานประกอบการ รวมทั้งมีการนำความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และภูมิปัญญาวิทยาการต่าง ๆ มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาชุมชน ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2547) สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ที่เป็นหลักสูตรแกนกลาง ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญของชาติที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม และมีจิตสำนึกของคนไทยและมีความเป็นพลโลก เข้าใจการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน ให้ความสำคัญต่อการศึกษา ต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต ตามหลักการของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพของตน สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ โดยผู้เรียนต้องได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นของตน มองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในชุมชนของตน พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) โดยสรุปคือการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงจากหลักการให้การศึกษาอย่างแท้จริงแก่เยาวชนในวัยเรียน เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน เปลี่ยนแปลงจากการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐเปลี่ยนเป็นสังคมชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เปลี่ยนแปลงจากการจัดการศึกษาตามความพร้อมของผู้จัด เป็นเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเปรียบเทียบ การจัดการศึกษาก่อนศตวรรษที่ 21 และ การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

การจัดการศึกษาก่อนศตวรรษที่ 21	การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21
1. ให้การศึกษาอย่างแท้จริงแก่เยาวชน	1. การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. รัฐมีหน้าที่จัดการศึกษา	2. สังคมและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. การจัดการการศึกษาตามความพร้อมของผู้จัด	3. การจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สถาบันการศึกษาทุกระดับได้มีการปรับเปลี่ยนตามนโยบายการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมมาเป็นระยะ ๆ โดยสถาบันอุดมศึกษาเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนครั้งนี้อย่างยิ่ง เพราะเป็นสถาบันที่ผลิตบัณฑิตสู่สังคมโดยตรงมีความใกล้ชิดที่สุดกับการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมมากกว่าสถาบันการศึกษาระดับอื่น ๆ กล่าวได้ว่าสังคมจะเป็นอย่างไร ขึ้นกับบัณฑิตที่สถาบันอุดมศึกษาผลิตขึ้นมา เพราะบัณฑิตเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะเข้าไปอยู่ในสังคม ดังนั้นกล่าวได้ว่า สถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรสำคัญที่รับผิดชอบดำเนินการขั้นต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ความสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

พันธกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา เมื่อ 12 พฤศจิกายน 2551 ประกอบด้วยพันธกิจ 4 ด้าน คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ปัจจุบันทุกด้านมีการปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทิศทางการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

2.1 ด้านการผลิตบัณฑิต

สถาบันอุดมศึกษามีการปรับการเรียนการสอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะขึ้นจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ทักษะทางปัญญาในการรับผิดชอบ สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ และเกิดกระบวนการต่าง ๆ ที่จะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ให้สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2552 กำหนดให้คุณภาพของบัณฑิตทุกระดับคุณวุฒิและสาขา/สาขาวิชาต่าง ๆ ต้องเป็นไปตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนดและต้องครอบคลุมอย่างน้อย 5 ด้าน คือ

- (1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม (Ethics and Moral)
- (2) ด้านความรู้ (Knowledge)
- (3) ด้านทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills)
- (4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (Interpersonal Skills and Responsibility)
- (5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Numerical Analysis, Communication and Information Technology Skills)

โดยให้ความสำคัญต่อเป้าหมายด้านคุณธรรมและจริยธรรมของบัณฑิตเป็นอันดับแรก เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมในการดำรงตนในสังคมที่ต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น ควบคู่ไปกับ

ความรู้ ความสามารถเพื่อเป็นหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในแต่ละภูมิภาค เพื่อความยั่งยืนของชุมชน และของประเทศชาติ

2.2 ด้านการวิจัย

สถาบันอุดมศึกษา มีการปรับฐานคิดของการวิจัยโดยมุ่งเน้นให้เกิดนวัตกรรม หรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ที่ได้จากงานวิจัย และผลลัพธ์ที่ได้จากงานวิจัยไปประยุกต์เป็นนวัตกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ได้จริงกับชุมชนสังคม เน้นให้สามารถไปประยุกต์เป็นนวัตกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ได้จริงกับชุมชนสังคม ซึ่งเป้าหมายคือการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคมในแต่ละภูมิภาค เพื่อความยั่งยืนของชุมชน และของประเทศชาติ

2.3 ด้านการบริการวิชาการ

ในการบริการวิชาการที่สถาบันอุดมศึกษา มีความเชี่ยวชาญ และบริการให้กับชุมชนและสังคม มีการเพิ่มความสำคัญให้กับบริการวิชาการมากขึ้น โดยอาจารย์หรือบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องบริการชุมชนสามารถนำผลงานการบริการวิชาการมาเสนอเพื่อดำรงตำแหน่งทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาได้ ซึ่งจากเดิมกำหนดเฉพาะผลงานวิชาการประเภทหนังสือ ตำรา และงานวิจัยเท่านั้น ที่สามารถนำมาเสนอเพื่อดำรงตำแหน่งทางวิชาการได้

2.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

เป้าหมายหลักของพันธกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมนี้ เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นผู้นำของชุมชน มุ่งอนุรักษ์ พัฒนาถ่ายทอดและต่อยอดองค์ความรู้ ด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชุมชนใกล้ชิด เพื่อรักษาเอกลักษณ์ประจำชุมชนให้ดำรงคงอยู่อย่างยั่งยืน ซึ่งกิจกรรมชุมชนในปัจจุบัน สถาบันอุดมศึกษาได้สอดแทรกไว้ในหลักสูตรการเรียนในหลาย ๆ รายวิชา โดยได้ปรับเปลี่ยนให้นักศึกษาเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทั้งหลายของชุมชนเพื่อประกอบในผลการศึกษารายวิชานั้น ๆ โดยคาดหวังผลการเรียนรู้ที่จะเกิดในบัณฑิต ให้บัณฑิตได้รักและเข้าใจชุมชนของตน ได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและนำพาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าต่อไปนั่นเอง

ทั้งหลายนี้ล้วนเป็นพันธกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาที่ปรับเปลี่ยนจากเดิม เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงของสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนและสังคม มุ่งก่อให้เกิดองค์รวมระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและชุมชน เป็นบูรณาการทางการศึกษาให้ผู้เรียนเกิดคุณธรรมจริยธรรม โดยการเรียนรู้จากชุมชนในด้านประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี เพื่อสามารถดำเนินชีวิตประจำวันในชุมชนได้อย่างเข้าใจบริบทชุมชน พร้อมทั้งจะนำชุมชนและสังคมที่ตนอยู่อาศัยให้เกิดความเจริญงอกงามต่อชุมชนต่อไป ซึ่งเรียกได้ว่าสถาบันอุดมศึกษาได้ปรับเปลี่ยนมาให้ความสำคัญกับชุมชน เพื่อใช้ชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนสามารถมีความรู้ควบคู่ไปกับความผูกพันและความเข้าใจในชุมชนของตนอย่างถ่องแท้ ซึ่งเหล่านี้นล้วนเป็นสิ่งที่รัฐบาลปรารถนาให้บังเกิดทั้งสิ้น ดังเช่นนโยบาย “หนึ่งจังหวัดหนึ่งมหาวิทยาลัย” เป็นนโยบายที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่

อุดมด้วยความรู้ทั้งบุคลากรที่มีความรู้ และความรู้ในเอกสาร หนังสือ ตำรา ได้รับบทบาทเป็นผู้นำของชุมชน เพื่อนำพาชุมชนให้เข้มแข็ง เกิดความมั่นคงต่อสังคมใกล้เคียงจนถึงสังคมระดับชาติ โดยขณะเดียวกันชุมชนก็จะเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาที่จะเป็นบัณฑิตเข้าสู่สังคม เพื่อให้บัณฑิตได้รู้จักชุมชนของตน เกิดความรักชุมชนพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนให้รอดปลอดภัยในสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านของโลก

จะเห็นได้ว่าพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการผลิตบัณฑิต ด้านการวิจัย ด้านการบริการวิชาการ และด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ต้องอาศัยกิจกรรมของชุมชนเป็นรากฐานการศึกษา ในแต่ละชุมชนมีการประกอบกิจกรรมมากมายเป็นประจำตลอดปี จนสถาบันอุดมศึกษาเรียกกิจกรรมในชุมชนว่า แหล่งการเรียนรู้ (Learning Resource) ซึ่งเป็นบ่อเกิดของ ความรู้ท้องถิ่น (Local Knowledge) ที่สถาบันอุดมศึกษาต้องให้บัณฑิตได้เรียนรู้ควบคู่ไปกับความรู้สากล (International Knowledge)

ความหมายและประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรมและความผูกพันกับชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้ บนพื้นฐานของความเป็นไทยและความเป็นสากล ดังนั้นแหล่งการเรียนรู้ช่วยในการเรียนรู้คู่ขนานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่น เพราะท้องถิ่นหรือชุมชนเป็นที่ที่มีระบบความรู้ที่ถูกพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านการสั่งสมและถ่ายทอดผ่านรุ่นสู่รุ่น ความรู้ท้องถิ่นนี้มีทั้งที่เป็นความรู้ที่เป็นรูปธรรมเช่น ชิงงาน เครื่องดนตรี เครื่องใช้ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย การละเล่น ของเล่น และความรู้ที่อยู่ในตัวของบุคคล เช่น ข้อควรปฏิบัติ บทสวด ภาษาเขียน นิทาน คำกลอน บทเพลง ตำรายาของปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งความรู้ท้องถิ่นนี้มีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติ และเทคโนโลยีพื้นบ้าน สอดคล้องกับสังคมการดำรงชีวิต ซึ่งมีประโยชน์ต่อผู้เรียน ได้มีการเรียนรู้แบบคู่ขนานระหว่างความรู้ท้องถิ่นจนเกิดความคิดในการพัฒนาให้ดีขึ้นสู่สากล ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่า รูปแบบของการเรียนรู้คู่ขนาน ระหว่างความรู้สากลและความรู้ท้องถิ่นหรือแหล่งการเรียนรู้ ส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีความจำระยะยาวของผู้เรียน ทำให้สนใจ ใฝ่รู้ รักการเรียนรู้ แสวงหาความรู้ และสามารถนำความรู้ท้องถิ่นไปปรับประยุกต์สู่สากล (Jedede, 1995) โดยกระบวนการของการผสมผสานความรู้ท้องถิ่นเข้ากับความรู้สากลในการจัดการเรียนการสอน โดยยึดแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น เป็นแกนหลักเสริมการเรียนรู้ทำให้เกิดการยอมรับพูดคุยและรับฟังความเหมือนความต่างระหว่างวัฒนธรรม โครงสร้าง รูปแบบการคิดโดยที่วัฒนธรรมเดิมไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนโครงสร้างตัวเองทั้งหมด ก่อนที่จะรับวัฒนธรรมใหม่เข้าไป แนวคิดดังกล่าวสนับสนุน ให้เชื่อได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ของชุมชน สามารถช่วยในการเรียน การสอน ทำให้เกิดความเจริญงอกงามทางสติปัญญา ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในท้องถิ่นอย่างปกติสุข บนพื้นฐานของ

กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพภูมิศาสตร์ นิเวศวิทยา ความเชื่อ ปรัชญาวิถีท้องถิ่น และวิถีแห่งการดำรงชีวิต ที่ได้จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน กิ่งแก้ว อารักษ์ (2548) ให้ความสำคัญของการศึกษาโดยใช้แหล่งการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อที่หลากหลาย
2. แหล่งการเรียนรู้ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้ลึกซึ้งขึ้น โดยใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลสะท้อนความคิดเห็นจากแหล่งการเรียนรู้
3. แหล่งการเรียนรู้กระตุ้นมุ่งเน้นลึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งผลักดันให้ผู้เรียนแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มมากขึ้น สามารถสร้างผลผลิตในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูงขึ้น
4. แหล่งการเรียนรู้เสริมสร้างการเรียนรู้ จนเกิดทักษะการแสวงหาข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการสร้างความตระหนักเชิงมนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและแตกต่างของข้อมูล
5. แหล่งการเรียนรู้เสริมสร้างการพัฒนาการคิด เช่น การแก้ปัญหา การให้เหตุผล และการประเมินอย่างมีวิจารณ์ โดยอาศัยกระบวนการวิจัยอิสระ
6. แหล่งการเรียนรู้เปลี่ยนเจตคติของครูและผู้เรียนที่มีต่อเนื้อหาวิชา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
7. แหล่งการเรียนรู้พัฒนาทักษะการวิจัยและความเชื่อมั่นในตนเองในการค้นหาข้อมูล
8. แหล่งการเรียนรู้เพิ่มผลสัมฤทธิ์ด้านวิชาการ ในด้านเนื้อหา เจตคติ และการคิดอย่างมีวิจารณ์ โดยอาศัยแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในการเรียนรู้

Sirinan Manui (อ้างถึงในเรนทร์ คำมา, 2548) ได้กล่าว ถึงความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้เป็นแหล่งที่รวบรวมขององค์ความรู้อันหลากหลาย พร้อมทั้งจะให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. แหล่งการเรียนรู้เป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกัน ทำให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลาน
3. แหล่งการเรียนรู้เป็นแหล่งข้อมูลที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนานและมีความสนใจที่จะเรียนรู้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย
4. แหล่งการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการที่ได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

5. แหล่งการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นของตน มองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในท้องถิ่น พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของท้องถิ่นทั้งปัจจุบันและอนาคต

จากการที่ชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้ และผู้รู้ด้านต่าง ๆ มากมาย ถ้าการเรียนรู้ในระบบการศึกษาของอุดมศึกษามีการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากครูในชุมชน จะมีครูมากมายหลากหลายเป็นครูที่รู้จริงทำจริง ย่อมทำให้การเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติจริงและได้ความรู้ท้องถิ่นอย่างจริงจัง ที่สำคัญเป็นการปรับระบบการศึกษาที่มีคุณค่า จากที่ระบบการศึกษามองแหล่งการเรียนรู้เป็นของการศึกษาขั้นพื้นฐานเท่านั้น ขณะเดียวกันเมื่อผู้รู้ในชุมชนเป็นครูได้ในสถาบันอุดมศึกษา จะเป็นการยกระดับคุณค่า ศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจของชุมชนอย่างมาก เป็นการเชื่อมโยงทางสังคมที่สำคัญ ก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างผู้เรียนและชุมชน สอดคล้องตามการพัฒนาโลกเพื่อความยั่งยืน

แหล่งการเรียนรู้มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน ทั้งในระบบ และนอกระบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544) ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้สามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ (Process of Learning) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ทั้งจากท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ตนเองมีอยู่แล้ว

2. แหล่งการเรียนรู้เป็นแหล่งกิจกรรม แหล่งทัศนศึกษา แหล่งฝึกงาน และแหล่งประกอบอาชีพของผู้เรียน

3. แหล่งการเรียนรู้เป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นโดยตรง

4. แหล่งการเรียนรู้เป็นห้องเรียนธรรมชาติ เป็นแหล่งค้นคว้า วิจัย และฝึกอบรม

5. แหล่งการเรียนรู้เป็นองค์กรเปิด ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง

6. แหล่งการเรียนรู้สามารถเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้เรียนในเชิงรุก เข้าสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง ประหยัด และสะดวก

7. แหล่งการเรียนรู้สามารถมีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน

8. แหล่งการเรียนรู้สามารถใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาอาชีพ

สรุปความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ช่วยเชื่อมโยงเรื่องราวในท้องถิ่น หรือความรู้ท้องถิ่นสู่ความรู้สากล พัฒนาคุณลักษณะและความคิด ความเข้าใจในคุณค่าของชุมชน และทัศนคติ ค่านิยม ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการเรียนรู้ มีทักษะการแสวงหาความรู้ สามารถจัดการความรู้ ซึ่งมีความสำคัญและมีความหมายอย่างมากสำหรับผู้เรียน เพราะผู้เรียนจะได้รับประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้

1. ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพชีวิตจริง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ครอบครัว ท้องถิ่น

2. ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมายต่อชีวิต ทำให้เห็นคุณค่า เห็นความสำคัญของสิ่งที่เรียน
3. ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นสู่ความรู้สากล สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัวได้อย่างเป็นรูปธรรม
4. ผู้เรียนได้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง
5. ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในองค์กร ท้องถิ่น บุคคล และครอบครัวในการพัฒนาท้องถิ่น
6. ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้ลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้เกิดทักษะการแสวงหาความรู้ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ที่กล่าวข้างต้น มีประเด็นสำคัญคือ สถาบันอุดมศึกษาควรเห็นความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนที่ใกล้ชิดกับสถาบันอุดมศึกษา ยอมรับว่าแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นที่มาของความรู้ท้องถิ่นซึ่งจำเป็นต้องให้บัณฑิตมีความรู้ท้องถิ่นคู่ขนานกับความรู้สากล ดังนั้นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่เป็นรูปธรรม โดยผ่านบัณฑิตที่สถาบันอุดมศึกษาส่งเข้าสู่สังคม ดังนั้นหากสถาบันอุดมศึกษา สามารถรวบรวมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน แล้วนำมาศึกษาและพัฒนาอย่างเป็นระบบให้เข้ากับหลักสูตรการศึกษา ย่อมจะเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษาและของชุมชนไปพร้อมกัน

สรุป

การพัฒนาอย่างยั่งยืนในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ ไม่ได้มองเพียงแค่การสร้างให้เกิดดุลยภาพขององค์ประกอบหลัก 3 มิติในลักษณะที่เป็นเพียงนามธรรม หากแต่มีรูปธรรมประกอบเป็น 17 เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่เป้าหมายรวมคือ เพื่อให้มนุษย์สามารถอยู่รอดในทุกสภาวะการณ์ของการเปลี่ยนแปลงของโลก ในอดีตมองหนทางที่จะนำสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นเพียงความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR) ซึ่งหมายถึง การดำเนินกิจกรรมจากการกำหนดนโยบาย การวางแผน การตัดสินใจ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ การบริหารจัดการและการดำเนินงานขององค์กร โดยคำนึงถึงประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมโดยรวมควบคู่กันไปกับเป้าหมายขององค์กรอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันอุดมศึกษาที่ผ่านมาจึงมีแต่เพียง มหาวิทยาลัยเชิงนิเวศน์ (Eco University) ซึ่งได้แก่ โครงการมหาวิทยาลัยสีเขียว หรือโครงการปลูกป่า เท่านั้น ปัจจุบันในปี ค.ศ.2016 เมื่อประกอบด้วย 17 เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าวแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษาได้คาดหวังไปถึงชุมชนและการมีชีวิตร่วมกับชุมชนให้รอดปลอดภัยจากภัยพิบัติ

ทั้งปวงของโลกในอนาคต ด้วยการเรียนรู้คู่ขนานทั้งความรู้ท้องถิ่นและความรู้สากล ซึ่งความรู้ท้องถิ่นมาจากแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนที่ใกล้ชิดสถาบันอุดมศึกษา กิจกรรมของชุมชนที่มีตลอดปีจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สถาบันอุดมศึกษาควรคำนึงถึงในการจัดหลักสูตร หรือการจัดกิจกรรมของการเรียนการสอน สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทที่สำคัญในการสร้างทุนให้แก่สังคมและประเทศชาติในสองประการ คือ (1) ทุนทางปัญญา (Knowledge Capital) หมายถึงการสร้างองค์ความรู้ที่มาจากการรวบรวม ค้นคว้า วิจัย หาความจริงจากธรรมชาติ และ (2) ทุนมนุษย์ (Human Capital) หมายถึงการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพส่งเข้าสู่สังคมและมีบุคลากรประเภท อาจารย์ นักวิชาการที่มีความรู้ด้านวิชาการ มีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กร เพื่อที่จะช่วยเหลือและพัฒนาสังคมและประเทศชาติ อีกทั้งสามารถจัดหางบประมาณสนับสนุนชุมชนได้ตามความเหมาะสม ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงควรเป็นผู้นำองค์กรที่ทำหน้าที่รวบรวมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน และสารสนเทศของแหล่งการเรียนรู้เพื่อนำมาศึกษา วิเคราะห์หาหนทางจัดการองค์กรประเภทชุมชนทั้งหลายนี้ ให้เป็นหมวดหมู่เชื่อมโยงสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ การรวบรวมแหล่งการเรียนรู้ต้องกระทำโดยไม่ให้มีผลกระทบต่อชุมชน เมื่อสามารถรวบรวมได้โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ จึงจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งศูนย์การเรียนรู้ควรมีข้อมูลสารสนเทศของแหล่งการเรียนรู้ทั้งหลายในชุมชนครบถ้วน มีการบริหารจัดการที่สนับสนุนกิจกรรมของชุมชนในเชิงทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มีขีดความสามารถในการเชื่อมโยงภารกิจหรือกิจกรรมของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ให้สอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอน และสามารถเชื่อมโยงมิติของความยั่งยืน 3 มิติ ได้แก่ มิติเชิงเศรษฐกิจ (Economic) มิติเชิงสิ่งแวดล้อม (Ecology) และมิติเชิงสังคม (Social) ให้เกิดกับชุมชนได้ สถาบันอุดมศึกษาที่สามารถเป็น “ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน (Learning Resource Center)” หรือศูนย์กลางของแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ดังกล่าว ก็จะเรียกได้ว่าสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ ได้พัฒนาสู่ความยั่งยืน ตามเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริงของโลกในศตวรรษที่ 21 นี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ. (2543). *การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด : แนวทางสู่การปฏิบัติ เอกสารชุดปฏิรูปการเรียนรู้ลำดับที่ 2 โครงการปฏิรูปการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. กรมสามัญศึกษา. (2544). *คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกรมสามัญศึกษา*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กิ่งแก้ว อาริรักษ์. (2548). *การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบหลากหลาย*. กรุงเทพฯ: อัลฟามิไลน์เนียม.
- ประเวศ วะสี. (2536). *การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2541). *การพัฒนาที่ยั่งยืน = Sustainable development*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2558). *ม.มหิดลจัดพิธีลงนามความร่วมมือเครือข่ายมหาวิทยาลัยยั่งยืน 16 มหาวิทยาลัยชั้นนำร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนอย่างยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษาไทย*. สืบค้น 2 กุมภาพันธ์ 2559, จาก https://www.mahidol.ac.th/th/latest_news58/Sustainable-University/susu.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2547). *แหล่งเรียนรู้ในยุคปฏิรูป*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- สุวรรณา ประณีตวาทกุล. (2557). *ความยั่งยืนของทรัพยากรทางเศรษฐศาสตร์ [เอกสารประกอบการสอน]*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Barbier, E.B., & Pearce, D.W. (2000). *Blueprint for a Sustainable Economy*. Earthscan, London: n.p.
- Jegede, O.J. (1995). Collateral learning and the eco-cultural paradigm in science and mathematics education in Africa. *Studies in Science Education*, 25(1), 97- 137.
- Project everyone company. (2015). *The Goba Goals for Sustainable Development*. สืบค้น 9 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <http://www.globalgoals.org>
- Sirinan Manui. (2557). *นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา*. สืบค้น 9 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <http://forever2u2.blogspot.com>.